

Konsumtionskultur: Innebörder och praktiker. En vänbok till Helene Brembeck

Redaktörerna för vänboken till professor emerita Helene Brembeck beskriver hur hon vigt sin forskargärning åt att i bred mening studera konsumtion.¹ Hon har analyserat vardaglig konsumtionskultur i relation till aspekter som nostalgi, barndom, mat och mobilitet. Med en tydlig tvärvetenskaplig öppenhet har Brembeck låtit kulturanalytiska och ekonomiska perspektiv mötas, och på så vis överskridit samt ifrågasatt dikotomier som ”konsumtion – produktion” och ”kultur – ekonomi”. Brembecks mångfacetterade angreppssätt på konsumtion som kulturellt fenomen har gett inspiration och uppmuntrat till en rad tvärvetenskapliga studier och samarbeten, något som denna vänbok åskådliggör väl. Förutom redaktörernas introduktionskapitel bidrar 18 forskare från olika discipliner med 15 kapitel inom en rad olika konsumtionsrelaterade områden.

Vänboken bjuder på intressanta artiklar som representerar olika och överlappande forskningsinriktningar inom konsumtionskultur. Ett övergripande tema för några av artiklarna handlar om hem, hus, trädgård och odling. I kapitlet ”Att dela och dela med sig. Trädgårdsväxter, kulturarv och ekonomi” studerar Katarina Saltzman och Carina Sjöholm hur trädgårdsodlare utvecklar en informell marknad. Genom att byta fröer och växter med varandra, utveckla kunskaper tillsammans och dela med sig av växter, formar trädgårdsodlarna vänskapsband och gemenskaper. Författarna pekar på hur denna delningsekonomi också utgör kulturarvsförvaltande praktiker där kunskaper om kulturväxter väcks till liv, utvecklas och förs vidare.

1 Johansson, Barbro, Peterson McIntyre, Magdalena & Sörum, Niklas (red.) 2019. *Konsumtionskultur: Innebörder och praktiker. En vänbok till Helene Brembeck*. Göteborg/Stockholm: Makadam.

Ett närliggande tema som förekommer i flera av artiklarna handlar om konsumtion och marknader i relation till hållbarhet. I kapitlet ”Handla med hjärtat. Kulturella perspektiv på alternativa handelsplatser” problematiserar Cecilia Fredriksson biståndsbutikers betydelse för konsumtionspraktiker. Hon skildrar komplexiteten och mångtydigheten i personers förhållningssätt till dessa alternativa marknader. Begagnade produkter kan ha många olika laddningar och upplevas som ”unika”, ”sunkiga” eller ”hållbara”. Biståndsbutiker utgör dessutom mångsidiga handelsplatser där personer med skilda drivkrafter och villkor möts. Fredriksson menar att marknaderna allt oftare blir arenor för identitetsskapande kritik mot konsumtionssamhället och att de är nära förknippade med idéer om hållbarhet.

Genus är ett annat tema som präglar flera av artiklarna i vänboken. I kapitlet ”Damfotbollskläder för imageskapande och funktion” studerar Viveka Torell hur personer inom damfotbollen upplevde damfotbollskläder som nytt produktsegment. Genom att ta fasta på dessa upplevelser av de nya klädesplaggen, som till exempel att de är trånga, figursyddas, opraktiska eller signalerar professionalism, skildrar Torell skiftande förhållningssätt och strategier hos fotbollsspelare, marknadsförare och andra aktörer. Genom att ta fasta på produktutveckling, marknadsföring och konsumtion av nya varor belyser och problematiserar Torell alltså övergripande föreställningar om femininitet, maskulinitet, kroppar och funktion.

Konsumtion och marknader via digitala plattformar är också ett tema som förekommer i flera av vänbokens bidrag. I kapitlet ”Vem handlar maten? Äldre, butiker, hemtjänst och digital teknik i samverkan” analyserar Lena Hansson, Ulrika Holmberg och Anna Post hur digitalisering av matmarknader påverkar förutsättningarna för äldre konsumenters matinköp. Hur kan butiker, digital teknik och hemsfären anpassas för att underlätta äldres matinköp, är en fråga författarna ställer sig. De visar hur digitalisering har förutsättningar att skapa såväl möjligheter som begränsningar i äldres vardagliga matkonsumtion. Förutom dessa exempel på övergripande ämnesområden behandlas en rad andra konsumtionsrelaterade ämnen i

boken. Barn och konsumtion, hamstring av basvaror samt butiksmusikens roll för konsumenter, är några exempel.

Vänboken är sammantaget rik på empiriska ämnesområden, metoder och analytiska perspektiv. Att konsumtionskultur betraktas i relation till olika åldersgrupper och att flera av bidragen tar fasta på hur både fysiska och digitala marknader präglar vardaglig konsumtion, är exempel på hur boken bidrar till en bred konsumtionskulturell förståelse. Även om det finns exempel där vi rör oss mellan samtid och dåtid, hade det varit välkommet med fler kulturhistoriska infallsvinklar på konsumtion. En större blandning av samtida och kulturhistoriska perspektiv hade skapat ytterligare förutsättningar att problematisera såväl dåtida som samtida konsumtionsmönster. Även en större socioekonomisk spännvidd på konsumtion som kulturell praktik, där medelklassperspektiv problematiseras och kompletteras tydligare, hade berikat bokens analytiska bidrag.

Framställningarna är i regel empirinära och tillgängliga utan att för den delen sakna relevanta och varierande teoretiska tillämpningar som lyfter diskussionerna som förs. Analyserna i de olika bidragen sker bland annat med avstamp i diskursteori, ANT, materialitet och genusteori. Till detta tillför författarna återkommande teoretiska problematiseringar av konsumtionsbegreppet, vilket därför genomgående blir ett centralt teoretiskt verktyg.

Trots skilda empiriska fokusområden förenas bidragen i att de belyser konsumenters och konsumtionens komplexitet. Konsumtionsprocesser är som Orvar Löfgren skriver i antologins slutkapitel ”Vad kan konsumtion vara?” inte enkom ”köpbeteenden, marknadsföring och kundvanor”. Konsumtionsprocesser är även intimt förknippade med identitetsbyggen, känslor och till synes triviala vanor, en komplexitet som antologins bidrag illustrerar väl. Artikelförfattarna tar nämligen fasta på konsumtionens skenbara trivialitet. De använder vardagsnära empiri om bland annat fröer och trädgårdsodling, secondhandshopping samt fotbollskläder för att beskriva och problematisera större samhällsfrågor om exempelvis kulturarv, hållbarhet eller genus. Genom denna vardagsnära ansats

är antologins bidrag tydligt kulturanalytiska. Samtidigt präglas artiklarna av en framgångsrik tvärvetenskaplighet där texterna genomsyras av varandra och sina respektive vetenskapliga hemvister. Detta går hand i hand med Brembecks forskargärning som i sig både är tydligt kulturanalytisk och tvärvetenskaplig, där perspektiv och forskningsområden präglas av ämnesöverskridande samarbeten och metoder.

Vänboken till Helene Brembeck bjuder sammanfattningsvis på intressant läsning med skiftande teman som problematiserar flera stora och angelägna samhällsfrågor. Boken visar på konsumtionsfältets komplexitet och fungerar även som en upplysande överblick på samtida konsumtionsforskning. En sådan översikt är även relevant bortom akademien - konsumtionskultur angår oss alla.

Gurbet Peker